

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

У другому томі збірника наукових студій «Повсякдення ранньомодерної України» продовжується розмова про багатолікність і різноплановість повсякденного життя на українських теренах у ранній Новий час. І якщо в першому томі увага була зосереджена на представленні чи то «звичних» практик повсякдення, чи то казусів і девіацій, відхилень від унормованих способів поведінки, то цього разу у фокус дослідницької уваги потрапляють світ речей і світ повсякденних уявлень.

Найперше увагу приділено світу речей, що повсякчас оточує «людину історичну», творить її повсякдення й одночасно виступає його органічним продуктом. Годі, мабуть, і говорити про те, наскільки важливими для ранньомодерної доби — доби переходу від Середньовіччя до Нового часу — були матеріальні атрибути соціальної, станової демаркації особи. А, крім того, маємо справу й з певними універсальними правилами, що зберігають свою актуальність поза часом і простором — речі відбивають внутрішній світ їх господаря, виступають зовнішнім проявом його глибинної суті.

Але найбільше місця у збірнику все ж відведено аналізу повсякденних уявлень ранньомодерної доби. Зазвичай в українській гуманітаристиці сфера ідей та уявлень сприймається як невластиве дослідницьке поле для історика, що працює в галузі історії повсякдення. Але для того, аби переконатися в недоречності протиставлення сфери ідей та сфери повсякденних практик, достатньо звернутися до на сьогодні вже класичної праці Фернана Броделя «Структури повсякдення: можливе і неможливе». Автор, роздумуючи над важковловлюваними реаліями економіки, аналізував не лише структури життя матеріального, предметного, а й нематеріального, непередметного, виділяв поруч із щоденними практиками саме людську психологію в її історичному розвитку¹.

Уявлення про святість, шляхетність, честь, ворожість, жорстокість, насильство, убивство, смерть — ось той неповний перелік понять і явищ, що стають предметом дослідницького пошуку для наших авторів. З'ясування ж сутнісного історичного наповнення цих дефініцій важливе не лише для реконструкції світогляду історичного індивіда, а й для розуміння механізмів повсякденних комунікативних практик, що існували в ту чи іншу історичну епоху, в тому чи іншому соціальному

¹ Бродель Ф. Структуры повседневности: возможное и невозможное / Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV–XVIII вв.: в 3-х т. / Пер. с фр. Л.Е. Куббеля. — М., 1986. Т. 1. 621 с.

середовищі. З одного боку, поняття норми формувало «звичне» історичне повсякдення, а з іншого — повсякдення не лише зміцнювало й укорінювало наявні стереотипи, а й продукувало певні новації, що поступово розхитували звичний триб повсякденного життя та породжували нову його якість.

Так склалося, що чи не найбільше уваги в цьому блоці матеріалів приділено сприйняттю ранньомодерною людиною смерті як певного соціокультурного феномену. Чому саме їй? Тяжко оскаржити відомий гегелівський постулат: «Гідне загибелі все те, що існує». Але передусім тому, що у смерті, як справедливо зауважував свого часу Арон Гуревич, людина відкривала свою індивідуальність². Ставлення до смерті упродовж віків зазнавало докорінних трансформацій³, чи не найпереконливіше демонструючи нетривкість, змінність соціокультурних уявлень загалом. До того ж розмова про повсякдення ранньомодерної України, як пам'ятаємо, розпочалася у першому томі з оповідей про дитину й дитинство, підлітка та підліткову працю. Отож природно, що завершується наша спроба реконструкції мозаїчної картини ранньомодерного повсякдення саме сюжетами, пов'язаними з переосмисленням «людиною історичною» свого життя у час наближення смерті, в момент підготовки до неї, як духовної, так і матеріальної.

Насамкінець, хотілося б наголосити на загальновідомій, ба навіть банальній істині: публікація будь-якого видання, зокрема й нашого, присвяченого реконструкції історії повсякдення ранньомодерної України, не вичерпує всієї повноти і багатогранності цієї проблематики. Навпаки, щиро сподіваємось, що представлені результати досліджень не завершать наукові пошуки фахівців у цій сфері, а лише стимулюватимуть інтерес до них, розширять коло осіб, заангажованих у вивчення багатолітньої і різножанрової історії повсякдення ранньомодерної України.

*Відповідальний редактор
Віктор Горобець*

² Гуревич А.Я. Исторический синтез и Школа «Анналов». М., 1993. С. 238.

³ Гуревич А.Я. Смерть как проблема исторической антропологии: о новом направлении в зарубежной историографии // А.Я. Гуревич. История — нескончаемый спор. Медиевистика и скандинавистика: статьи разных лет. М., 2005. С. 260–287.